

Tartumaa Arendusselts

LEADER
ESTI

Euroopa Maaliu Arengu
Põllumajandusfondi
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

European Union
European Regional Development Fund

EMPOWERING RURAL & URBAN FOOD CONNECTIONS
WITHIN EUROPEAN REGIONS

Tartu maakonna toidustrateegia 2022-2030

Tööversioon

Tartu
Veebruar 2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TOIDUSTRATEEGIA TAUST JA HETKEOLUKORD	4
1.1. TOIDUSTRATEEGIA KOOSTAMISE PROTSESS	4
1.2. PIIRKONNA LÜHIÜLEVAADE	6
1.3. MAAKONNA TOIDUVALDKOND JA KOOSTÖÖVÕRGUSTIK	8
1.4. PEAMISED VÄLJAKUTSED JA STRATEEGIA FOOKUSED	10
2. STRATEEGIA	12
2.1. TARTUMAA TOIDUVÕRGUSTIKU ERIPÄRA JA LÄBIVAD PÕHIMÕTTED	12
2.2. VISIOON, STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSSUUNAD	13
2.3. STRATEEGIAKAART	15
3. RAKENDUSKAVA	16
3.1. TEGEVUSKAVA 2022-2025	16
3.2. TOIDUSTRATEEGIA PILOOTTEGEVUS: ROHEFESTIVALI LÄBIVIIMINE	20
3.3. KOMMUNIKATSIOON	22
3.4. RISKIANALÜÜS	23
3.5. STRATEEGIA JUHTIMISE MUDEL JA SEIRE	25
KOKKUVÕTE	27
LISA 1. IDEED TOIDUSTRATEEGIA VISIOONISEMINARILT	28
LISA 2. STRATEEGIAPROTSESSIS JA TAUSTAUURINGUS OSALENUTE NIMEKIRI	31
LISA 3. TOIDUVALDKONNA TAUSTAUURING (ERALDI DOKUMENT)	34
LISA 4. TOIDUSTRATEEGIA TEEKONNAKAART	35

Sissejuhatus

Kohaliku toidu teema kogub populaarsust nii Eestis kui ka Euroopas laiemalt. Moodustatakse erinevaid toiduvõrgustikke, juurde on tekkinud talupoode ja -turge, töötatakse välja erinevaid piirkondlikke kaubamärke, korraldatakse piirkonna eripära rõhutavaid toidusündmusi jne. Lisaks on toidutootmine ja toiduainetööstus, aga laiemalt ka kogu toiduvaldkonnaga seotud ettevõtlus Eestis traditsiooniliselt väga oluline majandussektor, mis annab tööd kümnetele tuhandetele inimestele ning on ka oluline ekspordiharu. Teemat veelgi avardades saab välja tuua, et üheks globaalseks megatrendiks on ökoloogiliste väärtuste mõjujõu kasv, mis hõlmab nt mahepõllumajandust, aga laiemalt ka tervislikku toitumist ja kohaliku toidu väärtustamist. Toiduvaldkond puudutab otseselt kõigi inimeste igapäeva ning seega pole võimalik valdkonda ebaoluliseks pidada.

Kuigi Eestis on enam kui 10 tegutsevat toiduvõrgustikku, pole suuruselt teises maakonnas Tartumaal seni oma terviklikku ja erinevaid huvigruppe kaasavat koostöövõrgustikku olnud. Seejuures on toiduvaldkond Tartumaal tugev ja mitmekesine, hõlmates nii üle-eestiliselt ja rahvusvaheliselt tuntud toiduainetetööstuse ettevõtteid, põllumajandusettevõtteid, väiketootjaid, heal tasemel toitlustusettevõtteid, ülikoolidel baseeruvat teadus- ja arendustegevust kui ka mitmekesiseid toidusündmusi ning spetsiifilisi koostöövõrgustikke. Käesolev toidustrateegia on mõeldud katmaks seda tühimikku, rakendades toiduvaldkonna osaliste koostöös võimalikult suures mahus piirkonna potentsiaali ja eripära.

Tartu maakonna toidustrateegia on koostatud rahvusvahelise URBACT koostööprojekti "Food Corridors" raames. Projekti laiem eesmärk on toetada toidupiirkondade integreeritud strateegiate loomist ning anda sisend kohalikele omavalitsustele ja institutsioonidele ning riiklikele asutustele toiduga seotud sekkumiste ja poliitikate kujundamiseks. Projekti otsesteks eesmärkideks on suurendada tootjalt tarbijale ehk lühikeste tarneahelate rolli ning edendada toiduasjaliste kaasatust ja koostööd toiduainete tootmisel ja turustamisel.

Projekti esimeses etapis koostati Tartu maakonna toiduvaldkonna taustauuring (vt strateegia lisa 2), mille raames moodustati ka toiduvaldkonna koostöögrupp. Taustauuringu jätkuna koostatud toidustrateegia hõlmab kokkuvõtvalt toiduvaldkonna hetkeolukorra ning peamiste tugevuste ja väljakutsete lühikirjeldust (peatükk 1), ühist visioon, eesmarke ja tegevussuundi (peatükk 2) ning järgnevate aastate tegevuskava (peatükk 3). Oluline on rõhutada, et nii strateegia kui ka tegevuskava pole jäigalt fikseeritud. Oluline on iga-aastaselt seirata ja täiendada nii püstitatud eesmarke kui tegevusplaani.

Tartu maakonna toidustrateegia koostamise koordinaatoriks oli Tartumaa Arendusselts, strateegiaprotsessi aitas läbi viia ja lõppdokumendi koostada OÜ Cumulus Consulting. Protsessis osales ligi 100 era-, avaliku ja kolmanda sektori esindajat. Strateegia koostajad avaldavad siirast tänu kõigile panustajatele!

1. Toidustrateegia taust ja hetkeolukord

1.1. Toidustrateegia koostamise protsess

Koostöö URBACTi partnerite ja ekspertidega

Tartu maakonna toidustrateegia 2022-2030 töötati välja URBACT koostööprojekti „Food Corridors“ raames. Koostöös „Food Corridors“ partneritega koostati projekti algfaasis 2020. a detsembris toidustrateegia koostamise teekonnakaart (*Roadmap*), millega määratleti eesmärgid, oodatavad tulemused, kaasatavad partnerid, kommunikatsioonitegevused ja tegevuste ajatelg (vt lisa 4).

URBACT programmi metoodikast lähtuvalt toimus toidustrateegia koostamine järgmiste etappidena:

- 1) Aktiveerimine (mai-detsember 2020)
- 2) Tegevuste kavandamine (jaanuar-detsember 2021)
- 3) Tegevuste elluviimise kavandamine ja toidustrateegia lõplik väljatöötamine (jaanuar-august 2022)

„Food Corridors“ võrgustiku ekspertide toetusel ja juhendamisel toimus nende etappide raames pidev suutlikkuse tõstmise protsess vastavalt URBACT programmi suunistele strateegiate väljatöötamise osas. 2021. a jooksul viidi „Food Corridors“ võrgustiku partnerite rahvusvaheliste koosolekute raames läbi järgmised koolitused:

- 1) Visiooni ja teemavaldkondade määratlemine - märts 2021
- 2) Ideede genereerimine teemavaldkondade osas (ajurünnak) – mai 2021
- 3) Ideede genereerimine teemavaldkondade osas (mõju vs väljakutsed) – mai 2021
- 4) Ideede genereerimine teemavaldkondade osas (prioriteetide seadmine), ideedest tegevusteni, strateegia põhikomponentide tutvustamine – juuni 2021
- 5) Eesmärkide määratlemine, soovitud tulemused, ressursid ja varad, juhtimine, partnerid ja ajaraam – september 2021
- 6) Strateegia tööversioon ja selle ülevaatus – november 2021

Lisaks kogusid „Food Corridors“ partnerid teadmisi URBACT programmi poolt 2022. a jaanuaris korraldatud e-ülikooli raames strateegiate väljatöötamise protsessi oluliste aspektide kohta, nagu näiteks riskianalüüs, rahastamisvõimalused, seire ja tulemuste hindamine. Ka 2022. a läbi viidud rahvusvahelised koosolekud panustasid partnerite lõplike strateegiate valmimisse.

Vastavalt URBACT programmi suunistele oli projekti raames partneritevaheline õppimine ja kogemustevahetus ühendatud osalusprotsessiga, kus iga partner moodustas kohaliku võrgustiku, mis panustas piirkondliku toidustrateegia väljatöötamisse. Partnerite rahvusvaheliste koosolekute käigus kogutud teadmisi rakendati kohalikul tasandil strateegiate väljatöötamisel.

Peamiselt COVID-19 pandeemia tõttu on strateegia väljatöötamise perioodi vältel tulnud paindlikult ümber kohandada võrgustiku tööplaani ja iga partneri tööd. Samuti avaldas pandeemia olulist mõju toiduvõrgustike tegevusele ja osalusprotsessi arengule, kuid sellest hoolimata võib öelda, et e-kanalite vahendusel viidi läbi tulemuslikke ja kohalikke võrgustikke kaasavaid arutelusid.

Koostöö kohaliku toidupiirkonnaga ja võrgustiku moodustamine

Tartu maakonna toidustrateegia koostamise protsess koosnes kahest peamisest etapist. Esimeses etapis (jaanuar-juuni 2021) viidi läbi toiduvaldkonna taustauuring ja teises (august-

detsember 2021) integreeritud toidustrateegia koostamine. 2022. a perioodil jaanuar-märts toimus strateegia tööversiooni täpsustamine. Protsessi kaasati esimesest etapist peale kõik sidusgrupid, sh era-, avalik ja kolmas sektor ning sektorite siseselt ka toiduvaldkonna tervikahel.

Integreeritud toiduvõrgustiku moodustamisega alustati kohe taustauuringu läbiviimisel, kaasates sellesse nii teadusasutused, kohalikud omavalitsused, ettevõtjad kui ka kolmanda sektori. Kokku osales tegevustes ligi 100 inimest enam kui 60 organisatsioonist, sh põllumajandussaaduste tootjad, töötajad ja turustajad, toitlustajad, (toidu)sündmuste korraldajad, valdkonnaga seotud teadus- ja arendusasutused ning tugistruktuurid, aga ka toidutemaatikaga seotud avaliku ning kolmanda sektori organisatsioonid ja koostöövõrgustikud. Täpsemalt on protsessi raames läbiviidud tegevused kajastatud tabelis 1.

Tabel 1. Tartu maakonna toidustrateegia koostamise protsess ja kaasatud partnerid¹

Etapp/tegevus	Osalenud organisatsioonid
Etapp I: toiduvaldkonna taustauuring	
1. Fookusgrupi intervjuud sihtgruppide esindajatega hetkeolukorra ja ootuste kaardistamiseks (aprill-mai 2021)	7 fookusgrupi intervjuud (kokku u 35 osalejat): - Teadus- ja arendusorganisatsioonid - Kohalikud omavalitsused - Turismi- ja toiduvõrgustikud - Toiduainete tootjad - Toiduainete töötajad - Toitlustajad - Toidusündmuste korraldajad
2. Personaalintervjuud hetkeolukorra kaardistamiseks (aprill-juuni 2021)	4 personaalintervjuud: - Lõunakeskuse Taluturg - Jõgevamaa toiduvõrgustik - Tartu Teaduspark - AS Salvest
3. Taustauuringu raporti koostamine, sh	Koostati projekti konsultandi poolt, tulemusi tutvustati toiduvaldkonna strateegiaseminaril
Etapp II: strateegia koostamine	
4. Visiooniseminaril läbiviimine toiduvõrgustiku eesmärkide ja tegevussuundade määratlemiseks (sept 2021)	Kõiki sidusgruppe kaasav strateegiaseminar, kus osales ligi 50 inimest, kes esindasid punktis 1 väljatoodud sihtgruppe.
5. Tegevuskava fookusgruppide läbiviimine valdkondlike eesmärkide ja tegevuste määratlemiseks (oktoober 2021)	4 tegevuskava fookusgruppi lähtuvalt strateegia põhiteemadest (kaasati kõik sihtgrupid, kokku enam kui 60 osalejat): - Tootjate, toitlustajate ja tarbijate kokkuviiimine - Tartumaa toiduvaldkonna ühine bränd ja turundus - Tootearendus ja innovatsioon - Teadlikkuse kasvatamine
6. Strateegia tööversiooni koostamine ja arutelud (november-detsember 2021)	- Strateegia tööversiooni koostati novembris 2021, selle arutamiseks ja tagasiside saamiseks toimus detsembris 2021 koostööseminar - Seminari tulemustest lähtuvalt täiendatud strateegia tööversioon esitati URBACT ekspertidele tagasiside saamiseks
7. Strateegia lõppdokumendi täiendamine, konsulteerimine URBACT ekspertidega (jaanuar-märts 2022)	- Strateegiat täiendati URBACT ekspertidelt saadud tagasisidest lähtuvalt - Strateegia lõppversiooni tutvustati koostöövõrgustikus osalejate

¹ Osalejate nimekiri on välja toodud lisas 2

1.2. Piirkonna lühiülevaade

Käesolev toidustrateegia hõlmab Tartu maakonda, ehk 3349 km² suurust territooriumi, mis on u 7,5% kogu Eesti pindalast. Maakonnas elas rahvastikuregistri andmetel seisuga 1.01.2021. a ligi 154 000 inimest ehk u 11,5% Eesti elanikkonnast. Elanike arvult on tegu suuruselt teise maakonnaga peale Harjumaad.

Tartu maakonnas on peale 2017. aasta haldusreformi kaheksa omavalitsusüksust, sh üks linn (Tartu) ja seitse valda (Elva, Kambja, Kastre, Luunja, Nõo, Peipsiääre ja Tartu). Tartu linn on Eesti suuruselt teise linnana kogu Lõuna-Eesti keskus (joonis 1).

Pinnamoelt on Tartumaal suuremalt jaolt tegu tasase maaga, millest nii mets kui ka kasutatav põllumaa moodustavad mõlemad u kolmandiku ning ligi veerandi moodustavad sood. Eeldusi põllumajanduse arenguks võib pidada heaks, kuna mulla boniteedilt on maakond Eestis paremate hulgas. Geograafiliselt piirneb Tartumaa läänest Võrtsjärvega ja idast Peipsi järvega, mida ühendab 100 km pikkune Emajõgi. Vastavad veekogud loovad põllumajanduse kõrval eelduse ka kalanduse arenguks. Kasutatava põllumajandusmaa kasvupinnast, mida on statistikaameti andmetel 1017 km², suurem osa on teravilja, nisu ja söödakultuuride päralt.

Joonis 1. Tartu maakond

Kogu maakonna arengu ning ka toiduvaldkonna jaoks on oluliseks eeliseks ligi 100 000 elaniku ja 1000-aastase ajalooga maakonna keskus Tartu linn. Tartu on kogu Lõuna-Eesti tõmbekeskuseks nii töökohtade, kaubanduse kui ka erinevate teenuste osas (nt tervishoid). Rahvusvaheliselt on Tartu tuntud eelkõige kui pikaajaliste traditsioonidega ülikoolilinn. Aastal 2024 on Tartu üks kolmest Euroopa kultuuripealinnast. Linna toetab sellega tihedalt seotud u 50 000 elanikuga otsene tagamaa (Tartumaa 7 valda), laiemaks tagamaaks on ka teised Lõuna-Eesti maakonnad (Jõgeva, Põlva, Valga, Viljandi ja Võru). Kokku elab kuues Lõuna-Eesti maakonnas enam kui 300 000 inimest.

Maakonna olulisemateks ettevõtlussektoriteks nii müügitulu, ekspordi kui ka töökohtade vaates on hulgi- ja jaekaubandus, töötlev tööstus ja ehitus. Põllumajandus on tähtsamal kohal Kastre, Luunja, Nõo ja Peipsiääre valdades. Kokkuvõtvalt on maakonna ettevõtlus mitmekesine ning koos tugeva avaliku sektori asutuste baasiga on piirkond arengueelduste poolest Eestis Harjumaa järel selgelt teisel kohal.

1.3. Maakonna toiduvaldkond ja koostöövõrgustik

Maakonna toiduvaldkonna strateegia eesmärk on kaasata tegevustesse osalisi kõigist sektoritest (era-, avalik ja kolmas sektor) ning sektorite siseselt katta ka toiduvaldkonna tervikahel. Nii moodustavad Tartu maakonna toiduvaldkonna ja -võrgustiku põllumajandussaaduste tootjad, töötlevad ja turustajad, toitlustajad, (toidu)sündmuste korraldajad, valdkonnaga seotud teadus- ja arendusasutused ning tugistruktuurid, aga ka toidutemaatikaga seotud avaliku ning kolmanda sektori organisatsioonid ja koostöövõrgustikud.

Erasektor

Tartu maakonna toiduvaldkonnaga seotud ettevõtluse piiritlemisel on kasutatud EMTAK jaotust. Toidu temaatikat leiab kõikides sektorites: nii primaarsektoris, töötlevas tööstuses kui ka teeninduses. Tartu maakonna toiduvaldkonna hulka on arvestatud (detailsem info on välja toodud strateegia lisa 2, toiduvaldkonna taustauuring):

1. põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük, sh **taime- ja loomakasvatus ning kalapüük ja vesiviljelus;**
2. töötleva tööstuse allsektorid **toiduainete tootmine ja joogitootmine;**
3. majutus ja toitlustus, sh **toidu ja joogi serveerimine.**

Sellise liigituse järgi tegutses 2019. a Tartu maakonnas toiduvaldkonnas äriregistrile esitatud majandusaasta aruannete alusel 885 ettevõtet, neist vähemalt ühe töötaja ja 10 000 eurose müügituluga olid 471. **Kokku oli nende ettevõtete müügitulu 2019. a u 420 miljonit eurot, ettevõtted andsid tööd u 4600 inimesele** (tabel 2).

Tabel 2. Tartu maakonna toiduvaldkonna ettevõtted²

	Kõik ettevõtted	Filtreeritud ettevõtted ³	„Passiivsed ettevõtted“
Ettevõtete arv	885	471	414
Müügitulu (miljonit eurot)	419,1	415,0	4,1
Eksportivate ettevõtete arv	69	61	8
Ekspordi tulu (miljonit eurot)	45,05	45,03	0,03
Töötajate arv	4 616	4 567	49

Kogu Tartu maakonna ettevõtlussektorist moodustas toiduvaldkonna osatähtsus 2019. a **müügitulus 6,8%, ekspordis 3,7% ja tööhõives 10,7%**. Toiduvaldkonna tegevusalade lõikes tegutses 2019. a 47% ettevõtetest taime- ja loomakasvatusega, 37% toitlustusega ja 10% toiduainetööstuses. Samas andis selgelt suurima osa ehk **45% müügitulust ja 61% eksporditulust toiduainetetööstus**, kus töötas ligi 2000 inimest. Töötajate poolest suuruselt järgmine oli toitlustussektor (u 1500 töötajat), mida ilmestab madalaim lisandväärtus ning sellega korreleeruvalt ka töötasu. Suurim lisandväärtus töötaja kohta loodi taime- ja loomakasvatuses (u 1 150 töötajat). Joogitööstuses on vähe ettevõtteid ja seal domineerib u 350 töötaja ja 130 miljoni euro suuruse käibega A. Le Coq, mis mõjutas suuresti kogu toiduvaldkonna ekspordi.

Tartu maakonnas on mitmeid suuremaid ja tuntuid **toiduainetetööstuse ettevõtteid**, kelle tegevusvaldkonnad on mitmekesised. Üle-eestiliselt tuntud ettevõteteks, kus on enam kui 100 töötajat, on A. Le Coq'i (joogitootmine) kõrval AS Salvest (toiduainete tootmine), AS Nõo Lihetööstus (liha- ja linnuliha toodete tootmine), OÜ Estover Piimatööstus (piimatoodete tootmine), OÜ Gustav Cafe (põhitegevusala kondiitritoodete tootmine) ja AS Eesti Leivatööstus (leiva- ja

² Äriregister, 2019. a majandusaasta aruanded

³ müügitulu vähemalt 10 000 eurot ja 1 töötaja

saiatootmine). Nende kõrval on terve rivi tuntud tegijaid, nagu nt AS Tartu Mill, OÜ Rõngu Pagar, AS Rõngu Mahl, OÜ Pühaste Pruulikoda, OÜ Andre Juustufarm, OÜ Astri Köök jne. Tööstusettevõtteid, mille käive ületas 1 miljoni euro piiri, oli kokku 23.

Taime- ja loomakasvatuses eristuvad maakonnas 3 suuremat tegijat, kus on enam kui 100 töötajat: AS Grüne Fee (köögiviljakasvatus), AS Tartu Agro (segapõllumajandus), AS Plantex (istikute kasvatus), käibed vahemikus 5-10 miljonit eurot. Lisaks on maakonnas paarkümmend vastava valdkonna ettevõtet, mille töötajate arv jääb vahemikku 10-30 ning käibed ületavad enamasti miljonit eurot.

Toitlustusettevõtteid, kus on enam kui 10 töötajat (vahemikus 10-50) on Tartu maakonnas kokku u 50. Neist vaid üksikud asuvad väljaspool Tartu linna. Enam kui 10 töötajaga majutused on maakonnas u 15 (suurim on OÜ Dorpat rohkem kui 100 töötajaga), neist enamik pakub majutuse kõrvalteenusena ka toitlustust.

Toidustrateegia koostamise puhul on oluliseks küsimuseks, **kuidas tagada tasakaalustatud lähenemine suuremate ja väiksemate ettevõtete** (sh põllumajanduses tegutsevad FIE-d) **vahel ning luua tegevusega väärtust kogu sektorile**. Seejuures tuleb silmas pidada, et kõrgemapalgelised töökohad, suurem lisandväärtus ja eksport on seotud eelkõige tööstusega (osalt ka taime- ja loomakasvatusega), samas kujundab toitlustusettevõtete tase kitsamalt elu- ja külastuskeskkonna atraktiivsust ning loob võimalusi elustiiliettevõtetele ja hooajajärgsetele (sh ka tudengitele).

Avalik ja kolmas sektor

Avalik sektor puutub igapäevaselt toiduvaldkonnaga kokku kõige suuremas mahus läbi oma haridusasutuste. Tartu maakonna üldhariduskoolides õppis 2020/2021 õppeaastal enam kui 21 000 last ja noort, neile lisanduvad ligi 8800 last, kes käivad maakonna lasteaedades. Kui nendele asutustele lisada ka Tartu linnale kuuluv Tartu Kutsehariduskeskus ja munitsipaalhooldekodud, korraldavad **Tartu maakonna omavalitsused igapäevaselt u 35 000 inimese toitlustust**, olles nii väga oluline lüli toiduvaldkonnas. Avaliku sektori osas lisanduvad veel mitmed suured asutused, kes samuti toitlustust korraldavad, nt Tartu Ülikooli Kliinikum. Kohalike omavalitsuste tähtsus toiduvaldkonnas seisneb otseselt eelkõige tervise- ja võimalikult suures ulatuses kohaliku toidu tagamisel lasteaedades ja koolides, aga kaudsemalt ka kogu valdkonnaga seotud hoiakute kujundamisel alates alusharidusest. Laiemalt on Tartumaa toidustrateegia sihtgrupiks seega kogu maakonna elanikkond.

Tartu maakonna vaieldamatu eripära ja tugevus on **toiduvaldkonnaga seotud teadus- ja arenduspotentsiaal**, sh on valdkonnaga otseselt seotud nii Tartu Ülikool, Eesti Maaülikool, Tartu Teaduspark kui ka mitmed muud arendusorganisatsioonid ja eraettevõtted. Uuenduslike lahenduste leidmine nii toiduvaldkonna ettevõtluses kui ka nt teadlikkuse ja tarbimisharjumuste kujundamisel on piirkonna toidustrateegia läbiv eesmärk.

Toiduvaldkonna kolmanda sektori asutustest on valdkonna edendamisel olulised mitmed **toidu- ja turismivõrgustikud**, nagu väiketootjatele ja kauplejatele keskkonda pakkuvad AS Tartu Turg ja Lõunakeskuse Taluturg, turismivaldkonnas tegutsevad SA Tartumaa Turism, MTÜ Sibulatee, MTÜ Peipsimaa Kogukonnaköök, MTÜ Peipsimaa Turism jt. Valdkonnas tegutsevate ettevõtete jaoks on olulised ka katusorganisatsioonid, nagu MTÜ Tartumaa Põllumeeste Liit. Maakonna toidustrateegia koostamise algatajaks ja koordinaatoriks on Tartumaa Arendusselts, mis läbi Leader-meetme rahastab mikroettevõtete kohaliku toidu arendamisele suunatud projekte. Maakonnas toimub ka kümneid traditsioonilisi/tuntud **toidusündmusi** nagu Tartu toidu- ja veinifestival, Tartu linnaosade kohvikutepäevad, Apraaditehase festival, Varnja kalalaat, Sibulatee puhvetite päev, avatud talude päev jpm.

1.4. Peamised väljakutsed ja strateegia fookused

Toiduvaldkonna taustauuringu koostamise raames (vt ka lisa 2) määratleti peamised tugevused ning kitsaskohad (7+7), mille lahendamisele saaks võrgustik kaasa aidata ning mis on käesoleva toidustrateegia aluseks (tabel 3).

Tabel 3. Tartu maakonna toiduvaldkonna olulisemad tugevused ja kitsaskohad

Tugevused	Kitsaskohad
- Tartu linn maakonna ja Lõuna-Eesti keskusena on piisavalt suur turg nii põllumajandusettevõtetele, töötlejatele, toitlustajatele kui ka teistele toiduvaldkonnaga seotud osapooltele - Tartu maakonna toiduvaldkond ning vastav ettevõtlus on piisavalt suur, mitmekesine ja eripärane, maakonnas on nii tugevaid toorme kasvatajaid (köögiviljast kalani), erinevate toiduvaldkondade töötlejaid (joogitootjatest juustudeni), suuremaid kui ka väiksemaid ettevõtteid jne - Maakonnas on head looduslikud tingimused toorme kasvatamiseks, mullaboniteet on väga hea ja väärtusliku põllumaa osakaal kõrge - Kohaliku toorme ja toidu väärtustamine ja kasutamine on tõusuteel, maakonnas on mitmeid hästitoimivaid algatusi (nt ligi 200 väiketootjat ühendav Taluturg), juurde on tulnud uusi pakkujaid jne - Tartu linna ülikoolide ja teadusasutuste baasil on väga head võimalused teadus-arendustegevusteks toiduvaldkonnas, olemas on vastavad laborid, tootearendusega tegelevad ettevõtted jms - Maakonnas on palju erinevaid turismi- ja toidusündmusi ning turismivõrgustikke, mis on tuntud ja hästi turundatud ning loovad head eeldused toiduvaldkonna arendamiseks ja propageerimiseks - Maakonnas on arvestatav hulk aktiivseid toiduvaldkonnas tegutsejaid (tootjad, töötlejad, toitlustajad, võrgustike eestvedajad, teadus- ja arendusasutuste esindajad jt), kes on avatud ja valmis valdkonna ühiseks arendamiseks	- Tartumaa toidutraditsioonid on määratlemata, puudub maakondlik (toidu)bränd ja sellest lähtuv ühine turundustegevus - Puudub infobaas ja koostöövõrgustik, mis ühendaks kohalikud tootjad (põllumajandussaaduste kasvatajad, väiketootjad jt) ja tarbijad (eraisikud, toitlustajad jt), koostöö maa- ja linnapiirkonna ettevõtjate vahel, infovahetus, kogemuste jagamine jms on vähene Väljaspool Tartu linna on heal tasemel toitlustusasutusi vähe, kvaliteet on kohati kõikum. Samas on ka linna toitlustusasutuses kohati probleemiks kohaliku kvaliteetse tooraine kättesaadavus - Väiketootjatel (eelkõige) võib olla keeruline leida turustuskanaleid, nt jaekettidesse pääsmine, ekspordivõimluste leidmine jms on alustajatel keeruline Avaliku sektori asutustes (lasteaiad, koolid, muud asutused) on kohaliku puhta tooraine eelistamine ja suurem kasutamine väljakutse, mida takistavad osaliselt ka hangete korraldamisest tulenevad piirangud, aga ka teadlikkus - Kohaliku puhta tooraine väärtustamises ja kasutamises (tarbija teadlikkus) on arenguruumi (nii eratarbijad kui ka nt haridusasutused), importkaup on eelkõige hinna tõttu laialt levinud, samas ei teadvustata piisavalt, kust see pärineb, mida sisaldab jne - Toidu raiskamise, toidujäätmete kasutamise ja laiemalt säästliku majandamise (nt logistika ühine korraldamine, nn jalajälje vähendamine) osas on arenguruumi

Kokkuvõtvalt on Tartu maakonna toiduvaldkonna ühise arendamise üheks olulisemaks eelduseks ühelt poolt **piisavalt suur kohalik turg ning teisalt olemasolev valdkonna mitmekesisus** (sh ettevõtlus, sündmused, võrgustikud jms) **ja head looduslikud eeldused**. Toorme kasvatajate ja

töötajate ning tarbijate kokkuviiimine (sh vastava info kogumine ja jagamine) saab sellest tulenevalt olla üks olulisemaid fookuseid, mida maakondlik toiduvõrgustik toetada saab. Kohaliku ja puhta tooraine kasutamise toetamiseks on vajalik ka sihtrühma **järjepidev teadlikkuse tõstmine**, millesse toiduvõrgustik saab ühiselt panustada.

Toiduvõrgustiku ühisel arendamisel on vajalik selgemalt lahti mõtestada ka **Tartu maakonna toidutraditsioonid ja eripära**, mis võiks olla aluseks ühise toidubrändi kujundamisel. Üheks huvitavaks võimaluseks oleks kasutada selleks ka teaduspotsentsiaali, mis on nt Eesti Rahva Muuseumis (millised on Tartumaa ajaloolised toiduvaldkonna eripärad (toidupärand), kuidas neid tänapäevaseks kasutada). Ühise toidubrändi loomisel on võtmekohaks selle sobitamine tänaste tugevate brändide kõrvale (nt UMA MEKK, Saaremaa Ehtne jt) nii, et see toetaks ühelt poolt tartumaist, oleks atraktiivne tarbijale ja selgelt eristuv.

Oluliseks toiduvõrgustiku tegevussuunaks võiks maakonna eripärast lähtuvalt olla ka **tootearenduse ja innovatsiooni toetamine**, kuna vastavad eeltingimused on ülikoolide ja teadusasutuste baasil maakonnas olemas. **Tervislik, mahe ja funktsionaalne toitumine** jms märksõnad on järjest enam tähelepanu koguvad kogu maailmas, vastavasisulised arendustegevused on perspektiivis kõrge potentsiaaliga. Innovatsiooni juures on täiendavaks märksõnaks ka **digitaliseerimine**, seda nii tootmise puhul kui ka nt info jagamise ja turunduse juures.

Kuna tarbimisharjumused kujundatakse välja juba lapsepõlves, on oluline valdkonna arendamisel tegeleda ka haridusasutustega (lasteaiad, koolid) ning ühiselt võimaluste leidmisega, kuidas **kohalikku toorainet haridusasutustes rohkem kasutusele võtta** ning ka üldist laste ja noorte teadlikkust tõsta.

Toiduvaldkonna kvalitatiivse analüüsi kokkuvõttes saab välja tuua järgneva:

- Toidustrateegia üheks selgeks fookuseks on **tootjate, toitlustajate ja tarbijate parem kokkuviiimine**. Tegevuse laiemaks eesmärgiks on kohaliku puhta tooraine propageerimine ja selle suurem kasutus, mis pikemas vaates võiks anda täiendava arengutõuke nii maakonna primaarsektorile, töötlevale tööstusele, toitlustusele kui ka teistele seotud harudele (laiemalt nt turism).
- Maakonna oma näo kujundamiseks **toiduvaldkonnas on vajalik ühise brändi loomine** ja/või maakonna eripärade selge määratlemine ja kommunikeerimine. Hetkeseisuga nn kaubamärki ei ole, kuid selle vastu tunnevad enamus asjaosalistest huvi (toetab ühist turundust jne).
- Tartumaa eripärana peaks olema üheks toidustrateegia eesmärgiks ka **tootearenduse ja innovatsiooni kasvatamine** sektoris rakendades ülikoolide ja teadusasutuste potentsiaali.
- Toiduvõrgustiku oluliseks ülesandeks jääks ka valdkonna asjaosaliste **info- ja kogemuste vahetuse korraldamine ja üldised teadlikkuse tõstmisele ja koostöö tugevdamisele suunatud tegevused**.

Järgnevas osas on hetkeolukorrast lähtuvalt välja toodud Tartumaa toiduvaldkonna visioon, eesmärgid ja peamised tegevussuunad.

2. Strateegia

Tartu maakonna toidustrateegia on hetkeolukorra analüüsist tulenevalt üles ehitatud neljast fookusvaldkonnast lähtuvalt. Igas fookusvaldkonnas on määratletud strateegiline eesmärk (SE) ning täpsemalt kirjeldatud valdkonna soovitud seisundit. Eesmärkide ühise koondina on kirjeldatud visiooni aastaks 2030. Toidustrateegia rakendamise alusena on kirjeldatud Tartu maakonna eripära ja strateegia elluviimise läbivaid põhimõtteid.

Strateegia koostamisel on lähtutud URBACTi juhenditest ja projekt „Food Corridors“ eesmärkidest. Strateegia protsessi kaasati kõigi oluliste sihtgruppide (toiduvaldkonna ökosüsteemi) esindajad. Strateegia koostamisel aluseks võetud „Food Corridors“ eesmärgid olid:

- toetada toidupiirkondade integreeritud strateegiate loomist ning anda sisend kohalikele omavalitsustele ja institutsioonidele ning riiklikele asutustele toiduga seotud sekkumiste ja poliitikate kujundamiseks;
- suurendada tootjalt tarbijale ehk lühikeste tarneahelate rolli;
- edendada toiduajaliste kaasatust ja koostööd toiduainete tootmisel ja turustamisel;
- võimaldada teadmiste ja kogemuste vahetamist URBACT programmis osalemise kaudu;
- toetada Euroopa Liidu sotsiaalmajanduslikke, keskkonna- ning säästva arengu strateegiaid.

2.1. Tartumaa toiduvõrgustiku eripära ja läbivad põhimõtted

Tartumaa toiduvõrgustiku eripäraks on **teadus- ja arenduspotentsiaali oskuslik rakendamine**, mis baseerub ülikoolidel ning valdkonnas tegutsevatel arendusorganisatsioonidel. Teistest sarnastest võrgustikest eristab Tartumaad **laiapõhjalisus ja mitmekesisus**, selles on esindatud nii suuremad kui väiksemad tootjaid, toitlustajad nii linnast kui maapiirkonnast, avaliku sektori asutused (sh ülikoolid), sündmuste korraldajaid jt. Toimiva koostöömudeli tagab **tugev keskus Tartu linn**, kus nii ettevõtjad kui ka avalik sektor väärtustavad kohalikku toorainet ning piirkondliku koostöö ja toidukultuuri arendamist.

Läbivad põhimõtted:

- **Kohaliku tooraine väärtustamine** – kohaliku tooraine väärtustamine on teadlik valik nii avalikus kui ka erasektoris, nii tööstustes kui ka toitlustustes.
- **Uuenduslikkus** – Tartumaa toidusektor kasutab innovaatilisi lahendusi nii tööstuses, väiketootmises, toitlustuses kui mujal. Valdkond teeb tihedat koostööd ülikoolide ja teadusasutustega uute toodete arendamisel kui ka olemasolevate parendamisel ja nii traditsiooniliste kui ka uute algatuste edasiarendamisel.
- **Koostöö ja koosloome** – toiduvaldkonna arendamine toimub kõigi asjaosaliste koostöös, ühistel algatustel on eestvedajad erinevatest sektoritest ja organisatsioonidest üle kogu maakonna.
- **Eripära ja mitmekülgsus** – Tartumaa toiduvaldkond on mitmekülgne, maakonnas on nii edukaid suurtööstusi ja tipprestorane kui ka erinevates sektorites tegutsevaid piirkonnaspetsiifilisi ja autentseid kohalikke väiketegijaid.

2.2. Visioon, strateegilised eesmärgid ja tegevussuunad

Visioon aastaks 2030

Tartumaa on tuntud toidupiirkond Eestis ja Euroopas. Avaliku ja erasektori toitlustajad kasutavad valdavas osas kohalikku toorainet⁴. Tartumaa toidu tootmine, töötlemine ja pakkumine paistab silma teaduspõhisuse ja innovaatsilisuse poolest. Tartumaa elanikud väärtustavad tervislikku ja kohalikku toitu, toiduvaldkonnas tegutsevad eripärased ja mitmekülgsed ettevõtted ja organisatsioonid. Toiduvaldkonna koostöövõrgustik toimib tõhusalt, hõlmates kõiki sektoreid ja nii tootjaid, toitlustajaid kui tarbijaid.

Visiooni realiseerimiseks on püstitatud neli strateegilist eesmärki (SE), mille raames on määratletud peamised tegevussuunad ning millest lähtub detailsem tegevuskava.

SE1: Tootjate, toitlustajate ja tarbijate vahel toimub tõhus info- ja kogemuste vahetus, kohalik toit on hõlpsasti kättesaadav kõigile.

Soovitud seisundi kirjeldus

Maakonnas on terviklikul kaardistusel baseeruv toimiv koostööplatvorm, kust saab igal ajal infot nii tooraine ja kohaliku toidu pakkumise kui ka nõudluse kohta. Platvormil tegutsevad aktiivselt nii tooraine kasvatajad, (väike)tootjad, toitlustajad kui ka eratarbijad, kohalik toit ja tooraine jõuab nii era- kui avaliku sektori toitlustajateni. Nii Tartu linna kui ka maapiirkondadesse on lisandunud mitmeid müügipunkte, turge (nt pop-up turud) jms, mis pakuvad kohalikke tooteid ning on tarbijatele lähedal. Toiduvaldkonna ettevõtjate ja organisatsioonide vahel toimub tõhus info- ja kogemustevahetus, parimate praktikate ja edulugude jagamine ning teadmiste ja oskuste ühine arendamine.

Peamised tegevussuunad:

- 1.1. Toiduvaldkonna info süsteemne kaardistamine ja koostöö- ning infoplatvormi arendamine ja haldamine
- 1.2. Regulaarse infovahetuse, ühisürituste, seminaride, koolituste jms läbiviimine
- 1.3. Uute turustuskanalite ja müügipunktide loomine ning olemasolevate edasiarendamine

SE2: Tartumaa toiduvaldkonnal on ühine ja eristuv bränd, mida kasutavad sektori olulisemad esindajad ning mis on tuntud nii üle-eestiliselt kui ka rahvusvaheliselt.

Soovitud seisundi kirjeldus

Tartumaa toiduvaldkonnal on ühine, selgelt äratuntav, eristuv ning usaldusväärne bränd, mis väärtustab kohalikku ja puhast toitu. Brändi kasutavad nii suuremad kui ka väiksemad tootjad, töötlejad, toitlustajad ja sündmuste korraldajad ning teised toiduvaldkonnas tegutsevad organisatsioonid. Bränd on järjepideva arendustöö ja turunduse toel tarbijate seas tuntud. Tartumaal on välja kujunenud kindlad piirkonnale iseloomulikud tooted, mida teatakse. Brändi tooted on esindatud ja tarbijate jaoks kergesti leitavad nii jaekaubanduses, toitlustuskohtades kui ka mujal. Tegevuse tulemusena on tekkinud valdkonda uusi ettevõtteid ning suurenenud on müügitulu ja eksport, Tartumaa toidupiirkond on tuntud nii Eestis kui Euroopas.

⁴ Kohaliku tooraine all peetakse silmas valdavalt Tartu maakonnast pärit tooret, mida võib osaliselt laiendada ka kogu Lõuna-Eestile ning spetsiifiliste tootegruppide puhul ka kogu Eestile.

Peamised tegevussuunad:

- 2.1. Tartumaa toiduvaldkonna brändi loomine ja ühisturundus
- 2.2. Tartumaa toidupiirkonna arendamine Eesti ja Euroopa toidupiirkonnaks

SE3: Tartumaa toiduvaldkonnas kasutatakse uuenduslikke ja teaduspõhiseid lahendusi, mis väärindavad kohalikku ressursi ja on keskkonnasäästlikud.

Soovitud seisundi kirjeldus

Tartumaa toiduvaldkonna ettevõtted kasutavad teaduspõhiseid ja innovaatilisi lahendusi nii tootmisprotsessis, pakendamisel, turundustegevustes, logistikas kui ka info- ja koostööplatvormide arendamisel. Toiduvaldkonnas tegutsejate innovatsiooniteadlikkus on kõrge, valdkonna tooted ja teenused on keskkonnasäästlikud. Toodete koostis ja päritolu on tehtud lihtsalt arusaadavaks ja nähtavaks tarbijatele.

Peamised tegevussuunad:

- 3.1. Koostöö teadus- ja arendusasutustega innovatsioonivõimekuse suurendamiseks toiduvaldkonnas
- 3.2. Uuenduslike toiduvaldkonna projektide elluviimine, sh toodete, teenuste, pakendite, logistika jms arendamine

SE4: Tartumaa elanikud on teadlikud tervisliku ja kohaliku toidu tarbijad, vähenenud on toidu raiskamine ja sektori jalajälg.

Soovitud seisundi kirjeldus

Kohaliku ja tervisliku toidu eelised on teada kõigile tarbijatele. Kohalikku toitu, toorainet, toiduvaldkonna traditsioone ja säästlikku tarbimist väärtustavad hoiakud on alates lasteaedadest süsteemselt kujundatud. Vähenenud on toiduraiskamine ning kohalik toit on nähtav ja kättesaadav kõigile, info valdkonnast jõuab läbi erinevate kanalite kõigi sihtgruppideni.

Peamised tegevussuunad:

- 4.1. Tarbimisharjumuste ja -hoiakute kujundamine, kohalikku ja tervislikku toitu väärtustavate konkursside, kampaaniate jms korraldamine
- 4.2. Kaubanduskettide kaasamine Tartumaa toidu tutvustamisel

Toiduvaldkonna strateegia on kokkuvõtvalt välja toodud alloleval strateegiakaardil.

2.3. Strateegiakaart

© Mait Luidalepp 2021

3. Rakenduskava

3.1. Tegevuskava 2022-2025

SE1: Tootjate, tootlustajate ja tarbijate vahel toimub tõhus info- ja kogemuste vahetus, kohalik toit on hõlpsasti kättesaadav kõigile.				
Tegevussuund 1.1: Toiduvaldkonna info süsteemne kaardistamine ja koostöö- ning infoplatvormi arendamine ja haldamine				
Tegevus	Oodatav tulemus	Ressursid/ allikad	Vastutaja/ osalejad	Aeg
1.1.1. Toiduvõrgustiku projektijuhi värbamine	Võrgustikule on leitud pädev ja motiveeritud eestvedaja	40 000 eurot aastas/ TAS ⁵ eelarve; URBACT; TOL	Tartumaa Arendusselts/ võrgustiku liikmed	03.2022
1.1.2. Tegevuskava 2022-2025 detailse rahastuskava koostamine, projektide kirjutamine	Toidustrateegia elluviimiseks vajalikud ressursid on aastani 2025 detailselt kavandatud	Projektijuhi tööülesanne	Projektijuht/ võrgustiku liikmed	03-12.2022
1.1.3. Toiduvaldkonna detailne kaardistus	Koondatud info maakonna tootjate ja tootlustajate ning nende pakutavate võimaluste kohta; alustatakse nõudluse kaardistusest	Projektijuhi tööülesanne	Projektijuht/ võrgustiku liikmed	03-09.2022
1.1.4. Ühise infoplatvormi loomine	Toimib dünaamiline infoplatvorm, kust saab aktuaalset infot Tartumaa kohaliku toidu pakkumise ja nõudluse kohta	10000 eurot/ LEADER ühisprojekt; PRIA meetmed	Projektijuht/ võrgustiku liikmed	03-09.2022
1.1.5. Infoplatvormi haldamine	Infoplatvorm on ajakohane, osalejad vastutavad aktuaalse info järjepideva esitamise eest	Projektijuht/ LEADER ühisprojekt; PRIA meetmed	Võrgustiku liikmed (projektijuht on administraator)	Pidevalt alates selle käivitamisest
Tegevussuund 1.2: Regulaarse infovahetuse, ühisürituste, seminaride, koolituste jms läbiviimine				
1.2.1. Võrgustiku liikmete koolitamine, mõttevahetuse, seminaride jms läbiviimine	Võrgustiku liikmetele toimuvad regulaarsed üritused, mis on liikmete huvidest lähtuvalt kavandatud (töötoad, koolitused, ajurünnakud, õppekäigud, ettevõtete külastused jms)	Korralduskulu 10000 eurot aastas/ LEADER ühisprojekt; PRIA meetmed	Läbiviijad on võrgustiku liikmed; projektijuht aitab korraldada	Alates 03.2022/ kord kuus
1.2.2. Koostöö edendamine Lõuna-Eesti toiduvaldkonna arendamisele suunatud organisatsioonidega ja üle-eestiliste võrgustikega	Lõuna-Eesti toiduvaldkonna ressursside ülevaade ja koostöövaldkondade määratlemine; tõhus koostöö üle-eestiliste võrgustikega	Projektijuhi tööülesanne	Projektijuht	2022

⁵ Lühendid: TAS – Tartumaa Arendusselts; TOL – Tartumaa Omavalitsuste Liit; KOV – kohalik omavalitsus

1.2.3. Avaliku sektori tootlustajate kogemuste ja heade praktikate jagamine hangete läbiviimisel	Avaliku sektori asutused teavad ja oskavad kasutada võimalusi, kuidas kohalik ja tervislik toit võimalikult palju lasteaedadesse, koolidesse jt avalikesse asutustesse jõuaks	Projektiijuht/ tööühm	Eestvedajad on KOVID; projektiijuht aitab korraldada	Aastal 2022 kord kvartalis, edasi vastavalt vajadusele
1.2.4. Õppereisid teistesse toidupiirkondadesse	Võrgustiku liikmed teavad Eesti teiste piirkondade ja välisriikide kogemusi toidupiirkondade arendamisel	Korralduskulu 10 000 eurot aastas/ LEADER ühisprojekt; PRIA meetmed	Projektiijuht/ võrgustiku liikmed	Alates 2022; üks õppereis aastas

Tegevussuund 1.3: Uute turustuskanalite ja müügipunktide loomine ja olemasolevate edasiarendamine

1.3.1. Olemasolevate müügikohtade edasiarendamine	Kohalik toit on nähtav ja kättesaadav olemasolevates müügikohtades (olemasolevad turud, muud müügipunktid)	Taotlusvoorud; Leader-meede kohaliku toidu arendamiseks; muud fondid; KOV eelarved	Tartumaa Arendusselts/ toiduvaldkonnas tegutsevad organisatsioonid	2022-2025
1.3.2. Uute müügipunktide loomine	Tartumaa erinevates piirkondades ning Tartu linna erinevates osades on kohalik ja värske toit kohapealsete müügipunktide kaudu kättesaadav	Taotlusvoorud; Leader-meede kohaliku toidu arendamiseks; muud fondid; KOV eelarved	Tartumaa Arendusselts/ toiduvaldkonnas tegutsevad organisatsioonid	2022-2025

SE2: Tartumaa toiduvaldkonnal on ühine ja eristuv bränd, mida kasutavad sektori olulisemad esindajad ning mis on tuntud nii üle-eestiliselt kui ka rahvusvaheliselt

Tegevussuund 2.1: Tartumaa toiduvaldkonna brändi loomine ja ühisturundus

Tegevus	Oodatav tulemus	Ressursid/allikad	Vastutaja/ osalejad	Aeg
2.1.1. Maakonna toiduvõrgustiku ühise brändi loomine	Maakonna toiduvõrgustikul on ühine, kokkulepitud ja eristuv bränd, mille väljatöötamises on osalenud kõik toiduvaldkonna sihtgrupid	15 000 eurot/LEADER ühisprojek; PRIA meetmed	Projektiijuht/ võrgustiku liikmed/ hankega leitud brändigu-ettevõtte	03-12.2022
2.1.2. Ühise brändist lähtuva turundus- ja kommunikatsiooni-strateegia koostamine	Selgelt sõnastatud väärtuspakkumus; brändiga on liitunud suurem osa Tartu toiduvaldkonna olulisematest organisatsioonidest	10 000 eurot/LEADER ühisprojekt; PRIA meetmed	Projektiijuht/ võrgustiku liikmed/ hankega leitud turunduspartner	07-12.2022
2.1.3. Turundus-kommunikatsiooni-strateegia elluviimine	Bränd on saavutanud üle-eestilise tuntuse (aastaks 2024) ning rahvusvahelise kõlapinna (aastaks 2030)	Iga-aastane eelarve/ LEADER/PRIA meetmed/EAS	Projektiijuht/ võrgustiku liikmed	2023+

Tegevussuund 2.2: Tartumaa toidupiirkonna arendamine Eesti ja Euroopa toidupiirkonnaks

2.2.1. Tartumaa retseptide pilootprojekt	Välja töötatud Tartumaa retseptide raamat, mis rõhutab kohaliku tooraine tähtsust ja toob välja piirkonna eripära	Urbact, LEADER, PRIA	Projektijuht/ võrgustiku liikmed	2023
2.2.2. Tartumaa toidupiirkonna arendamine Eesti toidupiirkonnaks	Tartumaa on aastal 2025 Eesti toidupiirkond	Projektijuht	Projektijuht/ võrgustiku liikmed	Ettevalmistavad tegevused 2024, Eesti toidupiirkond aastal 2025
2.2.3. Rahvusvaheline koostöö Urbact Food Corridors projekti partneritega, teiste KOVide partneritega	Kohaliku toidu tutvustamisele ja arendamisele suunatud rahvusvaheliste projektide elluviimine	Urbact, LEADER	KOVid, TAS, projektijuht	2022-2025
2.2.4. Tartumaa toidupiirkonna arendamine Euroopa toidupiirkonnaks	Tartumaa on aastal 2030 Euroopa toidupiirkond	Täpsustakse aastatel 2023-2024	Projektijuht/ võrgustiku liikmed	Ettevalmistavad tegevused alates 2024

SE3: Tartumaa toiduvaldkonnas kasutatakse uuenduslikke ja teaduspõhiseid lahendusi, mis väärindavad kohalikku ressursi ja on keskkonnasäästlikud.

Tegevussuund 3.1: Koostöö teadus- ja arendusasutustega innovatsioonivõimekuse suurendamiseks toiduvaldkonnas

Tegevus	Oodatav tulemus	Ressursid/ allikad	Vastutaja/ osalejad	Aeg
3.1.1. Tartumaa toidutootjate ja -pakkujate innovatsiooniprogrammi käivitamine koostöös teadus- ja arendusasutustega	Sektori innovatsioonivõimekus on tõusnud; innovatsiooniprogrammis on osalenud toiduvõrgustiku kõik sihtgrupid; käivitatud on uued arendusprojektid	TASi uue perioodi strateegia meede	TAS	2023-2027
3.1.2. Tartumaa toidutoodete teaduspõhisuse väljatoomine ja tutvustamine	Tartumaa toidutoodete teaduspõhisus ja innovaatilisus on tehtud nähtavaks	Pilootprojekti elluviimine/LEADER meede/PRIA meetmed	TAS, projektijuht/ võrgustiku liikmed	2023-2025
3.1.3. Tartumaa mahetoodete edendamisele suunatud tegevused	Tartumaa mahetootjate arv on suurenenud	Täpsustatakse 2022-2023	TAS, projektijuht/ võrgustiku liikmed	2023-2027

Tegevussuund 3.2: Uuenduslike toiduvaldkonna projektide elluviimine, sh toodete, teenuste, pakendite, logistika jms arendamine

3.2.1. Toiduvaldkonna ettevõtjate jt organisatsioonide uuenduslike projektide toetamine	Ettevõtjad jt organisatsioonid on ellu viinud kohalikku toitu väärtustavaid tootearendusprojekte, mille tulemusena tekivad uuendatud tooted ja teenused ning suureneb müügitulu	Taotlusvoorud; Leader-meede kohaliku toidu arendamiseks/ PRIA meetmed	Tartumaa Arendusselts/ toiduvaldkonnas tegutsevad organisatsioonid	2022-2025
---	---	---	---	-----------

SE4: Tartumaa elanikud on teadlikud tervisliku ja kohaliku toidu tarbijad, vähenenud on toidu raiskamine ja sektori jalajalg.

Tegevussuund 4.1: Tarbimisharjumuste ja -hoiakute kujundamine, kohalikku ja tervislikku toitu väärtustavate konkursside, kampaaniatejms korraldamine

Tegevus	Oodatav tulemus	Ressursid/ allikad	Vastutaja/ osalejad	Aeg
4.1.1. Haridusasutuste heade praktikate koondamine ja laiem tutvustamine, erinevate juba algatatud/ läbiviidud pilootprojektide laiendamine üle maakonna	Edukate pilootprojektide laiendamine üle maakonna	Erinevad programmid, KOVid	KOVid, toiduvõrgustikus osalejad, projektijuht	2022-2025
4.1.2. Rohefestivalide kontseptsiooni edasiarendamine teadliku tarbimise arendamiseks, rohefestivali meetodika ja kontseptsiooni laiem tutvustamine	Tartu maakonnas toimuvad (toidu)sündmused propageerivad kohaliku tooraine ja toidu kasutamist ning säästlikku tarbimist. Rohefestivalide meetodikat on tutvustatud rahvusvahelisel tasandil.	Erinevad programmid, LEADER	Tartumaa Arendusselts, projektijuht, toiduvõrgustikus osalejad, Tartumaa sündmuste korraldajad	2022-2024

Tegevussuund 4.2. Kaubanduskettide kaasamine Tartumaa toidu tutvustamisel

4.2.1. Kohaliku toidu turustamine läbi jaekaubandusettevõtete	Suuremates Tartumaa jaekaubandusettevõtetes on kohalik toit kättesaadav, selgesti eristatav ja hõlpsasti leitav	LEADER ühisprojekt/PRIA meetmed	Projektijuht/ võrgustiku liikmed	Pilootprojekt 2023-2024
---	---	---------------------------------	----------------------------------	-------------------------

Võimalikud rahastusallikad

Toidustrateegia elluviimiseks kasutatakse erinevaid rahastusmeetmeid, sh nii Eesti siseriiklikud vahendid kui ka erinevad Euroopa Liidu meetmed.

Võimalikud rahastusallikad on:

- Võrgustiku liikmed, sh avalik sektor (kohalikud omavalitsused), erasektor ja kolmanda sektori partnerid.
- Leader-tegevuse meetmed perioodiks 2023-2027 (eelkõige Tartumaa Arendusseltsi poolt rakendatavad meetmed kohaliku toiduvaldkonna arenguks).
- Muud maaelu toetavad meetmed, sh programm „Põllumajandus, toit ja maaelu 2022–2025“, erinevad PRIA meetmed perioodiks 2021-2027.
- Rahvusvahelised koostöömeetmed, sh:
 - Eesti-Läti programm;
 - Kesk-Läänemere programm;
 - URBACT IV programm;
 - Horizon 2020 programm.
- Erinevad Euroopa Regionaalarengu Fondi meetmed ettevõtluse, koostöö jm arendamiseks.
- Erinevad Sotsiaalfondi meetmed inimressursi arendamiseks.

3.2. Toidustrateegia piloottegevus: rohefestivali läbiviimine

Toidustrateegia piloottegevusena⁶ viis Tartumaa Arendusselts URBACT rahvusvahelise koostööprojekti „Food Corridors“ raames 2021. a kevadel-sügisel läbi **rohefestivali pilootprogrammi**. Rohefestivali kontseptsiooni loomisel võeti arvesse Euroopa kultuuripealinna Tartu 2024 keskkonnategevuste strateegiat ja sellel põhinevat Tartu 2024 keskkonnasõbralike sündmuste juhendit ning Tartu Loodusmaja keskkonnasõbralike sündmuste juhist.

Rohefestivali logo:

Pilootprogrammi käigus pakuti Tartumaa sündmuste korraldajatele tugitegevusi sündmuste rohelisemaks kujundamisel. Vastavateks tegevusteks olid:

- rohefestivali (keskkonnasõbraliku sündmuse) nõudeid, soovitusi ja läbiviimist tutvustavad koolitused;
- mentortugi sündmuste korraldajatele sündmuste roheplaanide tegemiseks ja elluviimiseks;
- õppevisiidid teiste kogemusega (Viljandi Folk, I Land Sound jt) tutvumiseks;
- sündmuste tutvustamine ja turundus tava- ja sotsiaalmeedias.

Rohefestivali pilootprogrammis osales 9 Tartumaa sündmust, millest 7 viidi ellu 2021. a:

1. Jõeretked “Avasta Emajõgi” (Emajõgi, 6 matka, alates 1. juuli – augusti keskpaik)
2. Sisevete Festival (Peipsi järv, Võrtsjärv, Emajõgi, 7.–16. juuli)
3. Autovabaduse Pst (Tartu, 9. juuli – 8. august)
4. Aparaaditehase festival (Tartu, 26.–29. august)
5. Maarjalaat 2021 (Tartu, 11. september)
6. Tartu Tudengipäevad: Sügis 2021 (Tartu, 20.–26. september)
7. Tartu Linnamaraton (Tartu, 2. oktoober)
8. Eesti liikumis- ja spordifestival (Elva, suvi 2022)
9. Maitsva Toidu Tee (Kastre vald, suvi 2022)

Kevadel toimunud koolituste ja mentorluse tulemusena valmisid Tartumaa **sündmuste roheplaanid**, mida rakendati sündmusi ellu viies. Kõigi sündmuste puhul lähtuti viiest kokkulepitud keskkonnahoiu põhimõttest:

- joogivesi kohapeal tasuta olemas;
- korduvkasutatavad nõud;
- tule võimalusel jalgsi, jalgrattaga, ühistranspordiga, sõidujagamisega;
- jäätmete liigiti kogumine;
- **kohalik, värske, puhas toit, tartumaine toit, taimetoit menüüs esindatud.**

Kokkuvõttes rakendati kõigi elluviidud sündmuse puhul eesmärgistatult jäätmekäitlust, materjalide ja ostude puhul korduvkasutuse põhimõtet, pakuti tasuta joogivett jne. Suurem osa sündmuste korraldajatest lähtus logistika korraldamisel eesmärgistatult ka säästlikust transpordikorraldusest, lisaks kasutati erinevaid lahendusi säästlikuks energiakasutuseks (nt taimeriga kätepesu jaamad) jne.

⁶ URBACT projekti mõistes on tegu SSAg (Small Scale Action)

Toidustrateegia piloottegevust saab lugeda õnnestunuks, järgnevatel aastatel on plaanis vastava lähenemisega jätkata (vt tegevuskava p 4.1.2).

Kogemused piloottegevusest ja jätkuplaan

2022. a veebruaris toimus rohefestivali pilootprogrammi juhtgrupi kohtumine, mille raames seadsid rohefestivali pilootprogrammis osalejad ja korraldajad sihte 2022. aastaks. Arutelude tulemusena pandi paika, et 2022. a viiakse läbi uusi Tartumaa sündmusi hõlmav rohefestivali pilootprogramm, mille raames pakutakse Tartumaa sündmuste korraldajatele tugitegevusi sündmuste rohelisemaks kujundamisel. Sealjuures on eelmisel aastal pilootprogrammis osalenud sündmuste korraldajad kaasatud 2022. a rohefestivalide mentoritena. Eraldi fookuseks on 2022. a rohefestivali pilootprogrammi raames osalenutele andmete kogumise ja indikaatorite seadmise koolituse läbiviimine. Rohefestivali pilootprogrammi raames on nii 2022. a kui ka järgnevatel aastatel plaanis teha koostööd Euroopa kultuuripealinn Tartu 2024-ga. Perioodil 2023-2024 viib Tartumaa Arendusselts koos partneritega ellu Tartu 2024 Lõuna-Eesti Kogukonnaprogrammi, mille kaudu laiendatakse rohefestivali formaadi elluviimist Lõuna-Eesti regiooni.

Rohefestivali pilootprogrammi juhtgrupp tõi esile ka kommunikatsiooni tähtsust – juba rohefestivali läbi viinud sündmuste korraldajatel on hea võimalus jagada alles alustavatele rohefestivalidele või roheteemast huvitatutele inspireerivaid kogemusi.

3.3. Kommunikatsioon

Toiduvõrgustiku täpsem turundus- ja kommunikatsiooniplaan töötatakse välja 2022. aastal lähtuvalt maakonna toiduvaldkonna ühisest brändist. Seni jagatakse infot Tartumaa Arendusseltsi **kodulehe ja infokanalite** (nt meililist) kaudu, eraldi võiks luua Tartumaa toiduvõrgustiku **sotsiaalmeedia lehe** (nt Facebook).

Enne turundus- ja kommunikatsioonistrateegia koostamist on otstarbekas tegelda peamiste sihtgruppide informeerimisega käivitunud toiduvõrgustikust ning toidustrateegia eesmärkidest ja tegevusplaanist. Peamised sihtrühmad, võimalikud sõnumid nende informeerimiseks ning kanalid on välja toodud järgnevas tabelis.

Siht- või sidusrühm	Võimalik sõnum	Kanal(id)
Tartumaa toiduvaldkonna ettevõtjad ja valdkonnaga seotud avaliku ning kolmanda sektori organisatsioonid (nii praegused kui potentsiaalsed toiduvõrgustiku liikmed, sh tootjad, toitlustajad, sündmuste korraldajad, kohalikud omavalitsused)	Käivitus Tartumaa toiduvõrgustik, mis on avatud kõigile valdkonnas tegutsejatele - Aitab kokku viia maakonna tootjaid, toitlustajaid ja tarbijaid, leidmaks uusi müügivõimalusi ja koostööpartnereid - Toetab võrgustike liikmete vahelist koostööd ja kogemuste vahetust ühiste arendustegevuste, sündmuste, info jagamise jms abil - Toiduvõrgustik aitab kokku viia ettevõtjaid ja teadus- ning arendusasutusi eesmärgiga jõuda uuenduslike toodete ja teenusteni - Propageerib kohaliku toidu ja tooraine kasutust nii eraisikute kui ka era- kui avaliku sektori asutuste seas	Kodulehekülg Sotsiaalmeedia E-kiri
Tartumaa elanikud	Käivitus Tartumaa toiduvõrgustik, mis väärtustab kohalikku toorainet ning osapoolte koostööd - Tartumaa toiduvõrgustik koondab tootjaid, toitlustajaid, teadus- ja arendusasutusi, avalikku sektorit, sündmuste korraldajaid jt toiduvaldkonna organisatsioone - Toiduvõrgustiku eesmärk on, et kohalik ja puhas toit jõuaks järjest enam nii Tartumaa haridusasutuste kui ka tavatarbija lauale - Tartumaa soovib jõuda aastaks 2024 Eesti toidupiirkonnaks ning aastaks 2030 Euroopa toidupiirkonnaks	Tartu Postimees
Eesti elanikud	Tartumaa toiduvaldkond soovib aastaks 2030 jõuda üle-euroopalise tuntuseni - Tartumaa toiduvõrgustik koondab tootjaid, toitlustajaid, teadus- ja arendusasutusi, avalikku sektorit, sündmuste korraldajaid jt toiduvaldkonna organisatsioone - Tartumaa toiduvaldkonna eripäraks on teadus- ja arendusvõimekus ning mitmekülsus, mis hõlmab nii suuri kui väikesi tootjaid, toitlustajaid, ülikoole kui ka teisi sektoris tegutsejaid - Tartumaa toiduvõrgustik sihib üle-eestilise tuntuse kõrval ka Euroopa toidupiirkonna staatust	ERR

3.4. Riskianalüüs

Tartumaa toidustrateegia elluviimist võivad mõjutada erinevad välis- ning sisekeskkonna riskid. Väliskeskkonna riskide analüüsimisel on kasutatud PEST-analüüsi põhimõtet, mis tähendab, et riskid on liigitatud vastavalt poliitilistele, majanduslikele, sotsiaalsetele ja tehnoloogilistele teguritele (*Political, Economical, Socio-Cultural, Technological - PEST*). Sisekeskkonna analüüsil käsitletakse riske, mille realiseerumise tõenäosus ja ennetamine on koostöövõrgustiku juhtida.

Tõenäosust on hinnatud kolmesel skaalal – madal, keskmine ja kõrge, mõju on hinnatud neljasel skaalal – nõrk, keskmine, tugev ning väga tugev (tegevusi lõpetav).

VÄLISKESKKONNAST TULENEVAD RISKID				
Riski kirjeldus	Tõenäosus	Mõju	Ennetav tegevus	Korrektiivne tegevus
Poliitilised tegurid				
Muudatused toiduvaldkonda puudutavas EL ja siseriiklikus seadusandluses	Keskmine	Tugev	Pidev valdkondlike poliitikatega kursis olemine; sisendi andmine ministeeriumite, kohalike omavalitsuste jt poliitikakujundajate tegevusplaanidesse	Vajadusel korrektuuride tegemine strateegiasse ja tegevuskavasse
Majanduslikud tegurid				
Teiste toiduvõrgustike edukam tegevus	Keskmine	Tugev	Läbimõeldud, sihipärase ning Tartu maakonna tausta ja eripära arvestava strateegia ja tegevuskava koostamine	Strateegia kohandamine vastavalt oludele, tegevusplaani järjepidev seire ja uuendamine
Importtoodete odavam hind ja eelistamine nii hankijate kui ka tarbijate poolt	Kõrge	Väga tugev	Järjepidev teadlikkuse kasvatamine kõigi oluliste sihtgruppide seas	Kohaliku toidu eeliste tõhusam selgitamine, lisaressursi eraldamine teadlikkuse suurendamiseks koostöös kõigi partneritega
Üldine majanduslangus, mis pärsib võrgustiku liikmete koostööd ja tarbijate huvi kohaliku toidu vastu	Keskmine	Keskmine	Paindlikkus strateegia ja tegevuskava koostamisel	Oludest lähtuvalt korrektuuride tegemine strateegias, nt uute algatuste loomine
Sotsiaalsed tegurid				
Tartu maakonna kui koostööregiooni ja ühistegevuste piirkonna vähene sidusus, alternatiivsete koostööpiirkondade eelistamine (nt Lõuna-Eesti)	Keskmine	Keskmine	Eraldi tähelepanu pööramine maakondlikule lähenemisele ja ühise koostööplatvormi loomisele	Täiendavate tegevuste elluviimine ühisosade ja -eesmärkide tugevdamiseks
Tehnoloogilised tegurid				
Toiduinnovatsioon ja uued tehnoloogiad arenevad kiiresti, maakond jääb valdkondlikest arengutest maha	Madal	Keskmine	Teadus- ja arendusasutuste kaasamine võrgustikku, innovatsiooni väärtustamine strateegias	Täiendava ressursi eraldamine innovatsiooni toetamiseks sektoris

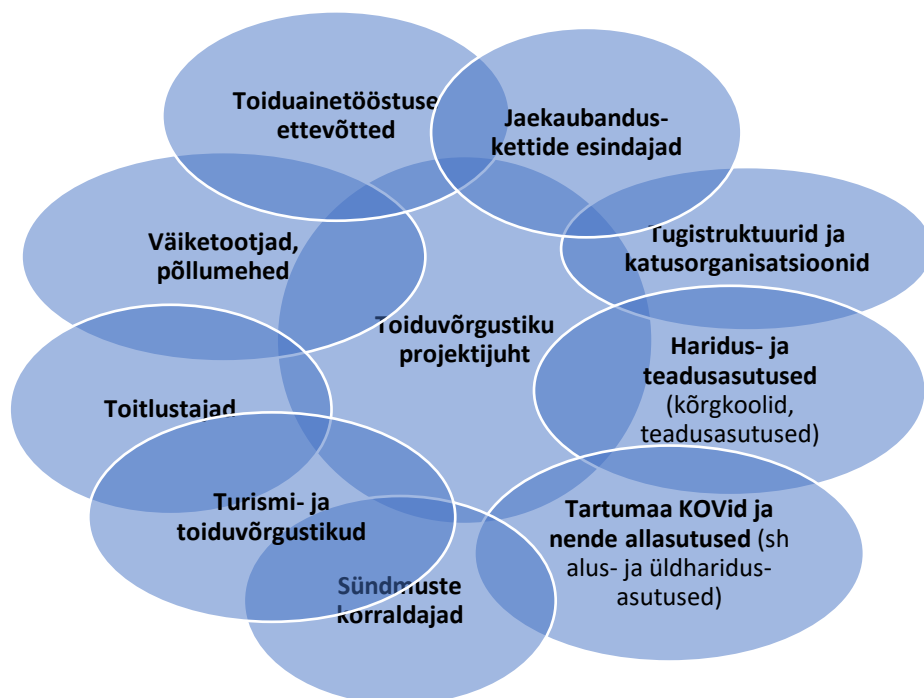
SISEKESKKONNAST TULENEVAD RISKID				
Võrgustikule ei teki selget eestvedajat, tegevuskava elluviimine ei edene soovitud tempos ja mahus	Madal	Väga tugev	Ressursi planeerimine võrgustiku projektijuhi leidmiseks kohe peale strateegia valmimist	Vajadusel täiendavad läbirääkimised partnerite ja rahastajatega koordineerimiseks vajaliku ressursi leidmisel
Võrgustiku eestvedaja ei suuda liikmeid piisavalt kaasata ning tegevusi soovitud käivitada	Keskmine	Tugev	Läbimõeldud ja põhjaliku konkursi korraldamine motiveeritud ja kompetentse eestvedaja leidmiseks	Eestvedaja toetamine võrgustiku juhtrühma poolt; täiendava ressursi eraldamine koordineerimise toetamiseks; vajadusel kiire reageerimine ja uue eestvedaja leidmine
Võrgustiku liikmete vähene huvi ja motivatsioon ühistevgevustesse panustada	Keskmine	Väga tugev	Laiapõhjaline kaasamine ja informeerimine strateegiaprotsessi raames; toidustrateegia tutvustamine erinevatele sihtgruppidele	Vajadusel täiendavate infoürituste korraldamine, koostöö kasulikkuse selgitamine jms
Strateegia elluviimiseks ei õnnestu kaasata piisavalt vahendid	Keskmine	Väga tugev	Eeltöö erinevate potentsiaalsete rahastajate/ meetmetega; vajaduste kajastamine ka teistes arengudokumentides	Rahastusvõimaluste pidev seire, uute allikate leidmine, koostöö nii rahvusvaheliste kui ka siseriiklike doonoritega
Planeeritud tegevused ei too kaasa soovitud tulemusi, kohaliku toidu populaarsus ei suurene	Keskmine	Tugev	Tegevuskava ja prioriteetide ühine läbiarutamine, esimeste sammude selge kokkuleppimine	Paindlik lähenemine tegevuskava elluviimisel; vajadusel uute algatuste käivitamine/mõne planeeritud tegevuse edasilükkamine või kõrvale jätmine

3.5. Strateegia juhtimise mudel ja seire

Kuigi tegevuste kavandamisel saab lähtuda tegevuskavas väljatoodust, peaks toiduvõrgustiku juhtimisel maakonnas olema suund nn platvormipõhisele koostöömudelile, mille raames toimub pidev info- ja mõttevahetus ning mille tegevuskava muutub vastavalt väliskeskkonnale, saadud kogemustele ning asjaosaliste huvidele ja ideedele. Vastava lähenemise eesmärk on luua nn õppiva organisatsiooni mudel, kus **erinevatel huvipooltel endal** (nt toitlustajad, jaekaubandusettevõtted, KOVid) **on võimalik võtta initsiatiivi mõne tegevussuuna või tegevuse eestvedamisel**. Koostöine juhtimismudel on vajalik, et säiliks iga võrgustiku liikme motivatsioon osaleda ja panustada tegevuste elluviimisesse. **Projekti juhi** ülesandeks on koordineerituse tagamine võrgustikus.

Koostöövõrgustik on mitteformaalne ja avatud, sellesse kuuluvad juba strateegiaprotsessi raames kaasatud osapooled, sh:

- Väiketootjad, põllumehed
- Toiduainetööstuse ettevõtted
- Toitlustajad
- Turismi- ja toiduvõrgustikud
- Sündmuste korraldajad
- Tartumaa kohalikud omavalitsused
- Haridus- ja teadusasutused
- Tugistruktuurid ja katusorganisatsioonid
- Jaekaubanduskettide esindajad

Joonis 1. Tartumaa toiduvõrgustiku osapooled

Strateegia (eelkõige) tegevuskava uuendamine toimub **vähemalt kord aastas** (sügisperioodil), kui vaadatakse üle eesmärgid ja teostatud tegevused ning koostatakse järgmise aasta tegevuskava. Tegevuskava uuendamise eestvedajaks on toiduvõrgustiku projektijuht, kes plaanide kohaselt hakkab 2022. aasta alguses tööle Tartumaa Arendusseltsi juures.

Strateegia seire toimub kolmel tasandi:

- 1) **Tegevuskava tasand** – vaadatakse üle iga-aastaselt kolmese jaotusega (tehtud, tegemisel, tegemata); seirest lähtuval tehakse korrektuurid
- 2) **Võrgustiku tulemuslikkuse ja toimivuse hinnang:**
 - **Võrgustikus osalejate arv** (siht: 100 aktiivset liiget; allikas: projektijuht)
 - **Erinevate sihtgruppide** (väiketootjad, suured töötlevad jne) **kaetus** (siht: kõik olulised sihtgrupid on esindatud; allikas: projektijuht)
 - **Uute algatuste arv** võrgustiku liikmete poolt (siht: 3 uut algatust aastas, mida veavad eest võrgustiku liikmed)
 - **Võrgustiku liikmete rahulolu** (siht: täpsustatakse peale esimest küsitlust; allikas: võrgustiku liikmete iga-aastane küsitlus)
- 3) **Mõju tasand:**
 - **Toiduvõrgustiku tuntus** (siht: üle-eestiline tuntus aastaks 2025; allikas: uuring)
 - **Kohaliku tooraine kasutamise osakaal Tartumaa toidlustuses** (siht aastaks 2025: kohalik toit moodustab enam kui 50% Tartumaa toidlustajate poolt pakutavast; allikas: uuring)
 - **Tarbijate teadlikkus** (siht: Tartumaa elanike teadlikkus kohalikust ja tervislikust toitumisest on kõrge; allikas: uuring)

Kokkuvõte

Kohaliku ja tervisliku toidu teema kogub populaarsust nii Eestis kui ka Euroopas laiemalt. Moodustatakse erinevaid toiduvõrgustikke, juurde on tekkinud talupoode ja -turge, töötatakse välja erinevaid piirkondlikke kaubamärke, korraldatakse piirkonna eripära rõhutavaid toidusündmusi jne. Lisaks on toidutootmine ja toiduainetööstus, aga laiemalt ka kogu toiduvaldkonnaga seotud ettevõtlus Eestis traditsiooniliselt väga oluline majandussektor, mis annab tööd kümnetele tuhandetele inimestele ning on ka oluline ekspordiharu.

Kuigi Eestis on enam kui 10 tegutsevat toiduvõrgustikku, pole suuruselt Eesti teises maakonnas **Tartumaal seni oma terviklikku ja erinevaid huvigruppe kaasavat toiduvaldkonna koostöövõrgustikku olnud**. Käesolev toidustrateegia on mõeldud katmaks seda tühimikku, rakendades toiduvaldkonna osaliste koosloomes võimalikult suures mahus piirkonna potentsiaali ja eripära.

Toidustrateegia hõlmab Tartu maakonda, kus elab ligi 154 000 inimest ehk u 11,5% Eesti elanikkonnast. Tartu maakonna toiduvaldkonna ühise arendamise üheks olulisemaks eelduseks on **piisavalt suur kohalik turg, olemasolev valdkonna mitmekesisus** (sh ettevõtlus, sündmused, võrgustikud jms) **ja head looduslikud eeldused**. Tartumaa toiduvõrgustiku eripäraks on **teadus- ja arenduspotentsiaali olemasolu**, mis baseerub ülikoolidel ning valdkonnas tegutsevatel arendusorganisatsioonidel. Teistest sarnastest võrgustikest eristab Tartumaad **laiapõhjalisus ja mitmekesisus**, selles on esindatud nii suuremad kui väiksemad tootjaid, toitlustajad nii linnast kui maapiirkonnast, avaliku sektori asutused (sh ülikoolid), sündmuste korraldajaid jt.

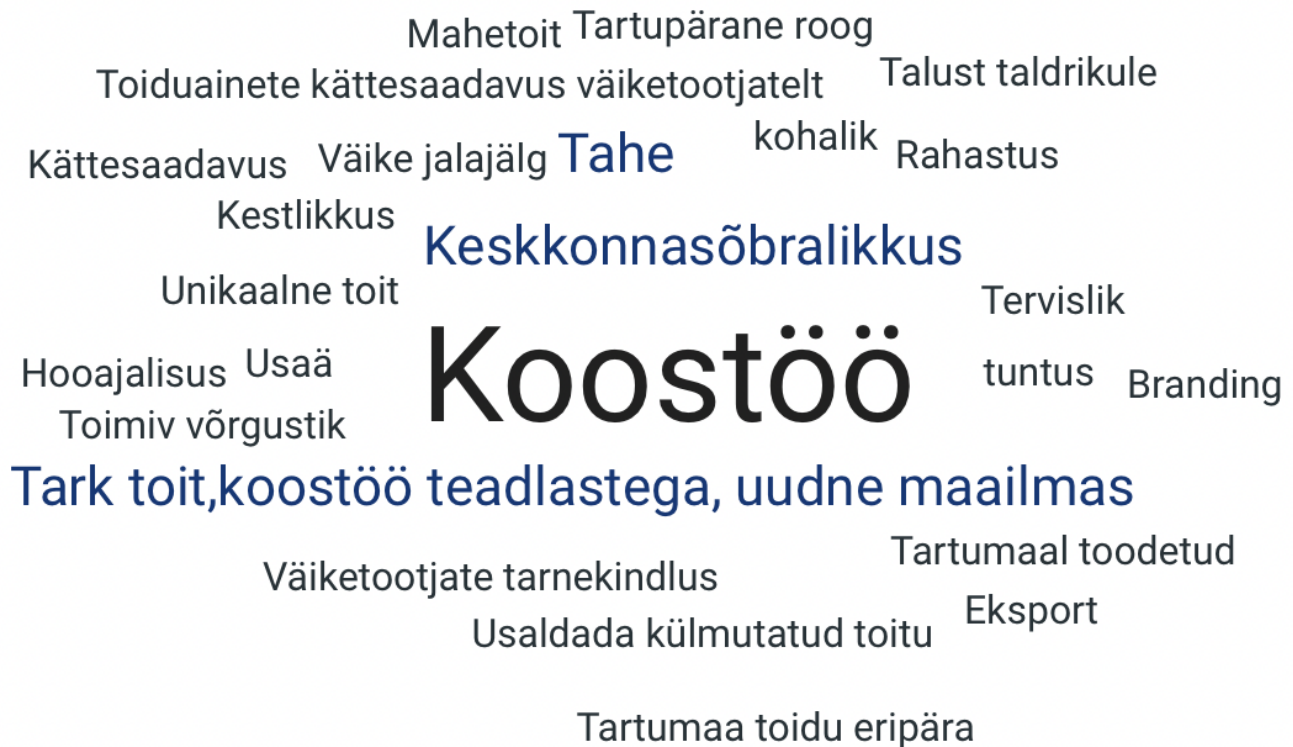
Toidustrateegia raames on püstitatud visioon aastaks 2030, mille kohaselt on **Tartumaa tuntud toidupiirkond nii Eestis kui ka Euroopas**.

Visiooni elluviimiseks on püstitatud neli eesmärki:

- 1) **Tootjate, toitlustajate ja tarbijate vahel toimub tõhus info- ja kogemuste vahetus**, kohalik toit on hõlpsasti kättesaadav kõigile.
- 2) Tartumaa **toiduvaldkonnal on ühine ja eristuv bränd**, mida kasutavad sektori olulisemad esindajad ning mis on tuntud nii üle-eestiliselt kui ka rahvusvaheliselt.
- 3) Tartumaa **toiduvaldkonnas kasutatakse uuenduslikke ja teaduspõhiseid lahendusi**, mis väärindavad kohalikku ressursi ja on keskkonnasäästlikud.
- 4) Tartumaa **elanikud on teadlikud tervisliku ja kohaliku toidu tarbijad**, vähenenud on toidu raiskamine ja sektori jalajälg.

Eesmärkide elluviimiseks on kavandatud aastateks 2022-2025 tegevused, mille koordineerimiseks värvatakse toiduvõrgustikule projektijuht. Võrgustiku edukuse jaoks on eelkõige oluline luua koostöömudel, mis võimaldab pidevat info- ja mõttevahetust võrgustiku liikmete vahel ning järjepidevalt ka uute algatuste käivitamist liikmete poolt, mille elluviimisesse panustavad kõik olulised sihtgrupid.

Visiooniseminar sõnapilv:

Seminaril väljapakutud tegevusideed (mida võiks toidustrateegia fookuste raames kohe ära teha?)

1) Tootjate ja tarbijate parem kokkuviiimine

- Veebiplatvorm (asukohapõhine – lähedal asuvad tootjad, pakkujad esitletud)
- Koordinaator (organisatsioon)
- KOVid viivad tootjad ja tarbijad kokku
- Iseteenindav pood (automaatne)
- Väiketootjate koolitamine
- Väiketootjate koondumine ühele müügipinnale – koostöö
- Facebook'i grupp toidutootjate, -pakkujate kokkuviiimiseks (nt nagu grupp Juurikas)
- Tootja viib töökollektiivile
- Kogukonna „mahediilerid“
- Suurettevõtete kaasamine
- Pakendite QR-koodid (tooraine päritolu)
- Degusteerimise päevadel Tartumaa rõhutamise
- Erinevateks tänukinkideks kohaliku tooraine kinkimine
- Kinkekaardid Tartumaa toidutootjate toodetele (koostöö ettevõtete vahel)
- Tootearenduse töötoad tarbijatele (tagasiside tootjatele)
- Omavalitsuste poolt soodustada OTT poodide rajamist
- Kvaliteetfestivalid – toidulaadad jms (olemasolevate hulgas „reha“ teha)

2) Ühise/maakondliku brändi loomine

- Kaardistada toidutootjad ja tarbijad (toitlustusettevõtted)
- Piirkonna ulatus ebaselge (brändi ulatus)
- Maitsev Tartu – edasi arendada – Maitsev Tartumaa
- Igapäevane eestvedamine

- Oluline on eristuda teistest brändidest
- Bränd näitab toidu päritolu
- Põhjalik teavitustöö (PR, koolitamine)
- Tartumaa sertifikaat – ühildada riiklike toidusertifikaatidega (Eesti toit)
- Brändi taga peab olema ka sisu – jätkusuutlikkus
- Bränd üle Lõuna-Eesti?
- Tarnekindlus
- Usaldusväärsus, läbipaistvus
- Toiduseiklus – tarbijatele pakkuda hasarti ja kindlustada Tartumaal liikumine – nt templite kogumine
- Tartu – heade mõtete JA toidu linn!
- Eesmärk: kui inimene mõtleb heast toidust/Eesti maitsetest, siis mõtleb ta Tartumaast

3) Tootearendus ja innovatsioon

- Järjepidevalt tootjatele võimalusi tutvustada (uued süsteemid jms) – tootja-teadlane
- Vaadata üle takistused seadusandluses
- Lõhkuda arvamusi, et innovatsioon on kallid
- Kaardistada vajadusi (milliseid lisandväärtusi turg vajab) ja kitsaskohti
- Keskkonnasõbralikud pakendid – atraktiivsem tarbijale
- Innovatsioon toitlustuses
- Läbi toitlustuse ja arenduste tarbijate koolitamine (info pakenditele)
- Koostöö teadusasutuse, ettevõtja ja avaliku sektori vahel (olemas EMÜ)
- Tartu maakonna tootjate pakend
- Tootearendus peaks keskkonnasäästlik olema
- Tartu Ülikool – globaalne liider plastivaba pakendi väljatöötamises (topsiringi näide); jääkidest uued pakendid
- Tutvustada toodete päritolu ja köögipoolt otsustajatele
- Pakendivaba pood
- Kogemuste jagamine (kuidas tegijad on kitsaskohti lahendanud)
- Muutustega kohanemiseks lapsevanemate ja õpetajate kaasamine
- Tervis – Tartumaal elad 10 aastat kauem
- Kala on tervislik, Tartumaal Peipsi kala
- Toidu innovatsiooniprogramm

4) Teadlikkuse tõstmine

- Läbi laste teadlikkuse tõstmine (õpitoad, talude külastused, lastega kokkamine) – PRIA, KIK
- Kokkade koolitamine, tunnustamine
- Lapsevanemate teadlikkus
- Hanked (muuta riigihangete seadust)
- Toitlustusasutuste kaudu
- Toidu tootjad
- Meedia toel info jagamine (videod)
- Mahetoodete tarbimise toetamine, et suurendada nõudlust
- Tartumaa toiduinfo ühest allikast (kodulehe loomine vms)
- Lihtsustada toiduainete pärinemise kontrolli (toiduahela jälgitavus, nt QR-kood)
- Tartumaa toidukultuuri tutvustuse päevad – tarbijate koondamine Tartumaale
- Tarbijate kaasamine
- Kui hanget ei tee, siis eelista kohalikku
- Tipptasemel teadus, tervist toetavad valikud, uuringud, kommunikeerimine
- Koostöö
- Eeskuju, parimate näidete väljatoomine, lugude rääkimine, luua positiivsed narratiivid
- Et tekiks vähem jäätmeid, jätkusuutlikkus, toidu päästmine

- Nügijad (suunamudijad)
- #tartumaatoit
- Tootmise külastus (malev, avatud talude päev)
- Teadvustada aastaagu ja hooajalist menüüd + traditsioonid (mida on millal söödud ja miks)
- Kõrghooaegade tähistamine, nagu näiteks spargel Saksamaal (kartuliaeg, tomatiaeg, õunaeg, seeneaeg jne)

5) Hullud ideed

- Tartumaa Euroopa toidupiirkond
- Maksu suurendamine väljastpoolt Tartumaad tulevate toorainele
- Piiramatute lasteaia ja koolitoidu rahastus (toit on kohalik)
- Kohaliku toidu Wolt
- Tartumaa kohaliku toidu börs (veebis)
- Madalam käibemaks kohalikule toidule
- Avaliku sektori toitlustajad kasutavad kohalikku toorainet
- Metsamari – mahe
- Iga lemmiklooma oma talunik
- Iga lapsel oma peenar
- Toidupakkujal oma aed
- Mahelammas jõuab kooli ja lasteaia toitlustusse
- Tartumaa toidupiirkonna rakendus (pildiga tuvastatav tooraine päritolu jms) – äpp, QR-kood
- Kohaliku toidu droon, toidukapid
- Funktsionaalse toidu restoran
- Vertikaalne sisepõllumajandus
- Päris toit on Tartumaalt
- Iga lemmiklooma oma taluniku köök
- Kokandusring – toidu säilitamise viisid
- Kooliaed
- Hamburgeriputkad ära keelata Tartumaal
- Taldrikul toit raadiuses 10 km
- Hooajalist võõrtööjõudu juurde vaja
- Hooajalist kohalikku tööjõudu juurde vaja
- Robotid põllule
- Ühine logistika
- Uus restoran, kus kasutatakse ainult Tartumaa tooraineid
- Tartumaa päris oma roog – Tartumaa rahvustoit

VISIOONISEMINARIL (9.09.2021) OSALEJAD

- Annika Jalak, SA Tartu 2024
- Dana Noormets, SA Tartumaa Turism
- Eddy Märtin, Luunja Vallavalitsus
- Elke Lillemets, Oksa Marjamaa talu OÜ
- Elo Mets, Tartu Ärinõuandla
- Evelin Anja, SA Eesti Maaelumuuseumid
- Evelyn von Moller, Võnnu Mahetalu
- Gea Järvela, SA Luke Mõis
- Helen Kalberg, Tartu Linnavalitsus
- Heneli Lamp, Selver AS
- Indrek Tulp, Eesti Teadusagentuur
- Ingrid Hunt, Tartu Teaduspark
- Jaan Sõrra, Tartumaa Põllumeste Liit
- Jaan Urb, OÜ Cumulus Consulting
- Joel Ostrat, Gustav Cafe OÜ
- Justin Hein, Bio CC OÜ
- Kadri Kalle, Acento OÜ
- Kadri Leetsaar, Tartu Vallavalitsus
- Kaire Krevald, Tartu Tarbijate Kooperatiiv TÜ
- Kadri Püü, Tartumaa Arendusselts
- Kaisa Timmi, Tartumaa Arendusselts
- Kersti Aro, Eesti Maaülikool
- Krista Loog, SA Elva Teenused
- Kristiina Tammets, Tartumaa Arendusselts
- Kristo Raud, Salvest AS
- Külli Kell, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
- Lea Saul, Tartumaa Omavalitsuste Liit
- Lembit Liivamägi, Järveotsa Vutifarm OÜ
- Linda Suurmets, Tartumaa Arendusselts
- Marko Gorban, Maaeluministeerium
- Marilyn Eessalu, Eesti Roheline Liikumine
- Marleen Viidul, Tartu Linnavalitsus
- Mart Keerutaja, Kastre Vallavalitsus
- Meeri Maastik, Põllumajandusuuringute Keskus
- Merle Vall, TÜ Taluturg
- Piibe Koemets, Peipsiääre Vallavalitsus
- Priit Allas, Tartu Raatuse Kool
- Priit Värv, Tartumaa Arendusselts
- Rando Värnik, Eesti Maaülikool
- Sirle Sõstra-Oru, Tartu Linnavalitsus
- Tõnu Oks, Oksa Marjamaa talu OÜ
- Triin Pikk, SA Tartu 2024
- Triinu Akkermann, Peipsi Kogukonnaköök MTÜ
- Urmas Klaas, Tartu Linnavalitsus
- Viivika Padar, AS Tartu Turg
- Ülle Prommik, Tartu Linnavalitsus

Tegevuskava fookusgrupp 1: tootjate, toitlustajate ja tarbijate kokkuviiimine (20.10.2021):

- Elen Peetsmann, Eesti Maaülikooli Mahekeskus
- Indrek Keres, OÜ Pokaveski
- Jaan Sõrra, Tartumaa Põllumeeste Liit
- Kadi Ploom, MTÜ Peipsimaa Turism
- Kadri Kalle, Acento OÜ
- Kadri Leetsaar, Tartu Vallavalitsus
- Kadri Püü, Tartumaa Arendusselts
- Kaire Krevald, Tartu Tarbijate Kooperatiiv TÜ
- Krista Loog, SA Elva Teenused
- Kristiina Tammets, Tartumaa Arendusselts
- Külliki Holtsmann, Maaeluministeerium
- Lea Saul, Tartumaa Omavalitsuste Liit
- Lembit Liivamägi, Järveotsa Vutifarm OÜ
- Marilyn Kroon, Tartu Linnavalitsus
- Merle Vall, TÜ Taluturg
- Mihkel Laan, OÜ Cumulus Consulting
- Moonika Einaste, SA Elva Kultuur ja Sport
- Rene Kiis, AS Tartu Turg
- Ülle Prommik, Tartu Linnavalitsus

Tegevuskava fookusgrupp 2: Tartumaa toiduvaldkonna ühine bränd ja turundus (20.10.2021):

- Annemari Polikarpus, OÜ Viinamardi Talu
- Annika Ojasaar, SA Tartumaa Turism
- Erika Pääbus, OÜ Andre Farm
- Gaili Kangur, SA Luke Mõis
- Gea Järvela, SA Luke Mõis
- Heneli Lamp, AS Selver
- Jaan Sõrra, Tartumaa Põllumeste Liit
- Kadri Leetsaar, Tartu Vallavalitsus
- Kadri Püü, Tartumaa Arendusselts
- Kaire Krevald, Tartu Tarbijate Kooperatiiv TÜ
- Kersti Aro, Eesti Maaülikool
- Kristiina Tammets, Tartumaa Arendusselts
- Liis Lainemäe, MTÜ Sibulatee
- Mart Keerutaja, Kastre Vallavalitsus
- Mihkel Laan, OÜ Cumulus Consulting
- Sven Tobreluts, Tartumaa Omavalitsuste Liit
- Viivika Padar, AS Tartu Turg
- Ülle Prommik, Tartu Linnavalitsus

Tegevuskava fookusgrupp 3: tootearendus ja innovatsioon (27.10.2021):

- Epp Songisepp, BioCC OÜ
- Gaili Kangur, SA Luke Mõis
- Joel Ostrat, Gustav Cafe OÜ
- Justin Hein, BioCC OÜ
- Kadi Ploom, MTÜ Peipsimaa Turism
- Kadri Püü, Tartumaa Arendusselts
- Kaisa Timmi, Tartumaa Arendusselts
- Kersti Aro, Eesti Maaülikool
- Kertu Vuks, Elva Vallavalitsus/ Lõuna-Eesti Turismiklaster
- Kristiina Tammets, Tartumaa Arendusselts

- Kätrin Karu-Lavits, Teeklubi MTÜ
- Mihkel Laan, OÜ Cumulus Consulting
- Ülle Prommik, Tartu Linnavalitsus

Tegevuskava fookusgrupp 4: teadlikkuse kasvatamine (27.10.2021):

- Evelin Anja, Eesti Põllumajandusmuuseum
- Heneli Lamp, Selver AS
- Jaan Sõrra, Tartumaa Põllumeeste Liit
- Janeli Meristo, Tartu Linnavalitsus
- Kadri Leetsaar, Tartu Vallavalitsus
- Kadri Püü, Tartumaa Arendusselts
- Kaire Krevald, Tartu Tarbijate Kooperatiiv TÜ
- Kaisa Timmi, Tartumaa Arendusselts
- Kristiina Tammets, Tartumaa Arendusselts
- Külli Kell, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
- Liis Lainemäe, MTÜ Sibulatee
- Liisa-Lota Kaivo, MTÜ Emajõe Lodjaselts
- Mihkel Laan, OÜ Cumulus Consulting
- Paula Luks, Eesti Põllumajandusmuuseum
- Viivika Padar, AS Tartu Turg
- Ülle Prommik, Tartu Linnavalitsus

TAUSTAUURINGU FOOKUSGRUPPIDES OSALEJAD

Teadus- ja arendusorganisatsioonide fookusgrupp (14.04.2021):

- Lea Saul, Tartumaa Omavalitsuse Liit
- Ingrid Hunt, Tartu Teaduspark
- Juta Kuhlberg, Tartu Loomemajanduskeskus
- Elo Mets, Tartu Ärinõuandla
- Andre Veskioja, Eesti Taimekasvatuse Instituut
- Mihkel Zilmer, Tartu Ülikool
- Sven Tobreluts, Tartumaa Omavalitsuste Liit
- Kersti Aro, Eesti Maaülikool
- Marilin Kroon, Tartu Linnavalitsus

Kohalike omavalitsuste fookusgrupp (22.04.2021):

- Kadri Leetsaar, Tartu Vallavalitsus, hankespetsialist
- Väino Kivirüüt, Peipsiääre vald, abivallavanem
- Krista Loog, SA Elva Teenused, juhataja
- Triin Pikk, SA Tartu 2024

Turismi- ja toiduvõrgustike fookusgrupp (22.04.2021):

- Kertu Vuks, Elva vald
- Merle Vall, Lõunakeskuse Taluturg
- Rene Kiis, AS Tartu Turg
- Liis Lainemäe, MTÜ Sibulatee
- Helen Kalberg, Tartu linn
- Gea Järvela, SA Vapramäe-Vellavere-Vitipalu
- Külli Kell

Toiduainete tootjate fookusgrupp (13.05.2021):

- Raivo Külasepp, AS Grüne Fee Eesti
- Elke Lillemets, OÜ Marjamaa Talu
- Madis Ajaots, OÜ Rannu Seeme

- Indrek Keres, OÜ Pokaveski

Toiduainete töötlejate fookusgrupp (13.05.2021):

- Annemari Polikarpus, OÜ Viinamärdi Talu
- Erika Pääbus, OÜ Andre Juustufarm
- Külli Must, OÜ Alatskivi Mõisamaitsed
- Martin Rohtmets, AS Rõngu Mahl

Toitlustajate fookusgrupp (21.05.2021):

- Eneli Kaasik, Juulamõisa kohapärimuskohvik
- Sven Särki, Alatskivi lossi restoran ja sviidid
- Martin Sögel, Pepe's Bistro and Social Club

Toidusündmuste korraldajate fookusgrupp (21.05.2021):

- Ruta Rannu, Karlova Teater/Emajõe Suveteater, Karlova kohvikute päev
- Kadi Ploom, Peipsi Järvefestival, Sisevete Festival
- Herling Mesi, Varnja kalalaat

Lisaks osalesid kõigis fookusgruppides Kristiina Tammets (Tartumaa Arendusselts) ja Mihkel Laan, (OÜ Cumulus Consulting).

PERSONAALINTERVJUDES OSALEJAD:

- Merle Vall, Lõunakeskuse Taluturg (15.04.2021)
- Ülle Jukk, Jõgevamaa toiduvõrgustik (16.04.2021)
- Ingrid Hunt, Tartu Teaduspark (20.04.2021)
- Kristo Raud, AS Salvest (02.06.2021)

Lisa 3. Toiduvaldkonna taustauuring (eraldi dokument)

Lisa 4. Toidustrateegia teekonnakaart

FOOD CORRIDORS. The project

Recent experience suggests that it is necessary to promote a transition towards regional food systems. FOOD CORRIDORS encourages the creation of a network of cities committed to the design of food plans that extend from the urban and peri-urban areas through a corridor that facilitates an urban-rural connection. This approach enhances the generation of production and consumption environments founded on a base of economic, social and environmental sustainability.

<https://urbact.eu/food-corridors>

Integrated Action Plan of Tartu County

Main challenge

- There is a lack of analysis of the potential of the food sector, a strategic vision, priorities and a common action plan in Tartu County.

Objectives

- Statistical and qualitative analysis of Tartu County food sector.
- Creating strategic vision and integrated action plan for the food sector development in Tartu County. Building clear understanding of priorities in the field of food.
- Building monitoring system to assess the impact of development activities.
- Increasing the usage of local food in public sector institutions (schools, hospitals, nursery homes etc) and HORECA sector.
- Branding of local food and food networks.
- Strengthening collaboration with local municipalities and universities.
- Enhancing usage of green and innovative solutions, ecological and circular economy solutions.
- Building connections with other projects and other territories.

Expected outcomes

- Establishment of local food group (ULG)
- Food sector strategy and integrated action plan (IAP) of Tartu County.
- Policy recommendations to be used on local and national level to support local food usage in public institutions (schools, hospitals, etc.) and HORECA sector.
- Implementing Green Festival experiment and using the concept of green festival to organize all main public festivals/events in Tartu County.

Available resources

- Urbact programme, LEADER programme, private and public sector contribution

The Local Group

- LAG members
- Municipalities of Tartu County
- Association of Municipalities of Tartu County
- Private food sector – producers, transformers, distribution and trade
- Markets, small local shops, gourmet and vegetarian shops
- Food and tourism networks and associations
- Tartu 2024 team
- Universities and educational centres – professionals, researchers
- Third sector – NGOs, food banks, health organisations
- Consumers Associations
- HORECA sector – restaurants, hotels, caterings
- Public canteens, schools, hospitals, social centres, nursing homes
- Other related projects, e.g. Tartu 2024, circular economy, healthy food, environment, food waste, regional development and cooperation projects in South-Estonia etc
- Partners in regional, national and international LEADER network

Core team (to be extended):

- LAG Tartu County Development Association
- Tartu City Government
- Association of Municipalities of Tartu County
- Tartu Business Advisory Services
- Farmer's Market For-Profit Association
- Onion Route NGO

The URBACT Programme

The European Territorial Cooperation Programme that supports cities through transnational exchange and learning, with the aim of fostering integrated sustainable urban development across Europe.

<https://urbact.eu>

Contact

Kristiina Tammets, LAG manager
LAG Tartu County Development Association
e-mail: kristiina@tas.ee
www.tas.ee

FOOD CORRIDORS

EMPOWERING RURAL & URBAN FOOD CONNECTIONS
WITHIN EUROPEAN REGIONS

IAP Road Map

TARTU COUNTY (Estonia)

Tartu County Development Association

Food Corridors . Integrated Action Plan - RoadMap

Tartu County Development Association

Timeline

APN Stages

IAP Life Cycle

IAP Outputs

Transnational meetings

URBACT Program

Communication activities

Communication channels

